

Мамедова Світлана Маліківна,
*старша викладачка кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
докторка філософії за спеціальністю 081 «Право»*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ ШТРАФНИХ САНКЦІЙ В ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

У статті досліджено окремі питання щодо порядку застосування штрафних санкцій в господарських відносинах, зокрема обґрунтовано пропозиції щодо конкретизації питань стосовно розміру стягнення штрафних санкцій за порушення господарських зобов'язань, уточнено грошову одиницю, в якій штрафні санкції за порушення господарських зобов'язань можуть сплачуватися, та досліджено питання строків застосування штрафних санкцій.

Наведено приклади закріплених в законодавстві розмірів штрафних санкцій та наголошено на тому, що за загальним правилом, якщо розмір штрафних санкцій не визначено законом, то санкції за порушення умов договору застосовуються у розмірі, передбаченому господарським договором.

Конкретизовано, що предметом штрафних санкцій в договорах з іноземним елементом є виключно грошова сума, яка може бути визначена і сплачена в іноземній валюті або під час сплати перерахована у національну валюту (гривню) за курсом НБУ, встановленим на день виникнення заборгованості. Стосовно сплати індексу інфляції за прострочення виконання грошових зобов'язань, які визначені договором в національній або іноземній валюті, то можна відзначити, що сплата заборгованості з урахуванням установленого індексу інфляції поширюється лише на випадки прострочення виконання грошового зобов'язання, яке визначене договором у національній валюті – гривні, а не в іноземній валюті.

Досліджено питання щодо строків нарахування штрафних санкцій та строків позовної давності до вимог про їхнє стягнення, що є одним з проблемних аспектів на практиці при застосуванні штрафних санкцій.

Зроблено висновок, що встановлення законом або договором періоду нарахування пені, який є більшим або меншим, ніж шість місяців, не впливає на позовну давність для вимог щодо її застосування, яка складає один рік та обчислюється з того дня, коли кредитор довідався або міг довідатися про порушення свого права, і початок перебігу такого строку не може бути змінений за згодою сторін.

Ключові слова: *штрафні санкції, неустойка, штраф, пеня, розмір штрафних санкцій, грошова одиниця, строки нарахування штрафних санкцій, порушення господарських зобов'язань, господарсько-правова відповідальність, невиконання (неналежне) виконання господарського зобов'язання, прострочення виконання зобов'язання.*

Постановка проблеми. Порядок застосування штрафних санкцій закріплено в положеннях ст. 232 Господарського кодексу України (далі – ГК України). Проте не всі аспекти, що висвітлені в нормах зазначеної статті, розкривають цей порядок повною мірою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі дослідженню інституту штрафних санкцій приділяли увагу такі науковці, як-от О. А. Адамовська, В. П. Богун, Л. Ф. Винокурова, Н. П. Ненюк, Г. А. Осетинська, О. П. Подцерковний, З. Ф. Таткова, В. М. Черешнюк та інші, проте низка питань, що стосуються порядку застосування штрафних санкцій, ще залишаються дискусійними та потребують доопрацювання, що обумовлено недостатньою конкретизацією в законодавстві питань, зокрема щодо розміру стягнення штрафних санкцій за порушення господарських зобов'язань, грошової одиниці, в якій штрафні санкції за порушення господарських зобов'язань можуть сплачуватися, та строків нарахування штрафних санкцій та строків позовної давності до вимог про їхнє стягнення.

Постановка мети. Метою наукової статті є обґрунтування пропозицій щодо конкретизації питань стосовно розміру стягнення штрафних санкцій за порушення господарських зобов'язань, а також уточнення грошової одиниці, в якій штрафні санкції за порушення господарських зобов'язань можуть сплачуватися, та строків застосування штрафних санкцій.

Виклад основного матеріалу. Згідно з роз'ясненням Вищого арбітражного суду України [1] та враховуючи особливості видів неустойки залежно від їхнього співвідношення зі збитками, переважно, при укладенні господарських договорів встановлюється заліковий характер стягнення штрафних санкцій: якщо за невиконання або неналежне виконання зобов'язання встановлено штрафні санкції, то збитки відшкодовуються в частині, не покритій цими санкціями. Також законом або договором може бути встановлено виключний характер стягнення штрафних санкцій, штрафний або альтернативний [2].

Поряд з окресленими вище можливими варіантами стягнення штрафних санкцій варто звернути окрему увагу на розмір такого стягнення. Зокрема, прикладами закріплених в законодавстві розмірів штрафних санкцій є такі положення: штраф у розмірі 20 % від вартості неякісних (некомплектних) товарів (робіт, послуг) – ч. 2 ст. 231 ГК України; пеня у розмірі 0,1 % вартості товарів (робіт, послуг), а за прострочення понад тридцять днів додатково стягується штраф у розмірі семи відсотків вказаної вартості – ч. 2 ст. 231 ГК України; штраф у розмірі 5 % вартості неприйнятої продукції, враховуючи надбавки і знижки – ч. 1–2 ст. 274 ГК України; пеня у розмірі, що не може перевищувати подвійної облікової ставки НБУ – ч. 2 ст. 343 ГК України [3]; неустойка у розмірі подвійної плати за користування річчю за час прострочення – ч. 2 ст. 785 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [4]; пеня у розмірі 0,3 % суми неодержаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) – ч. 5 ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» [5]; відповідно до положень ст. 14 Закону України «Про державний матеріальний резерв» штрафні санкції сплачуються

у розмірі: повної вартості продукції; 50 % вартості недопоставлених (незакладених) матеріальних цінностей; 20 % вартості забракованих або тих, що не відповідають умовам державного контракту (договору), матеріальних цінностей; 5 % вартості зазначених матеріальних цінностей; 100 % вартості не закладених до державного резерву матеріальних цінностей; 100 % вартості неповернених матеріальних цінностей, виходячи з ринкових цін, що діють на день повернення; 100 % вартості невідвантажених у строк матеріальних цінностей [6] та інші розміри штрафних санкцій, визначені спеціальним законодавством. Представляється доцільним окремо наголосити на тому, що за загальним правилом, якщо розмір штрафних санкцій не визначено законом, то санкції за порушення умов договору застосовуються у розмірі, передбаченому господарським договором (ч. 4 ст. 231 ГК України) [7, с. 258].

Наступним питанням, що потребує дослідження, є питання грошової одиниці, в якій штрафні санкції за порушення господарських зобов'язань можуть сплачуватися. Зокрема, відповідно до положень ч. 2 ст. 198 ГК України, грошові зобов'язання учасників господарських відносин повинні бути виражені і підлягають оплаті у гривнях. Аналогічну норму містить і ст. 524 ЦК України з уточненням, що сторони можуть визначити грошовий еквівалент зобов'язання в іноземній валюті. Щодо суб'єктів господарювання, то їхні грошові зобов'язання можуть бути виражені в іноземній валюті лише у випадках, якщо вони мають право проводити розрахунки між собою в іноземній валюті відповідно до законодавства. Виконання зобов'язань, виражених в іноземній валюті, здійснюється відповідно до закону [3]. Положеннями ч. 1–2 ст. 533 ЦК України встановлено, що грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях. Якщо у зобов'язанні визначено грошовий еквівалент в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений договором або законом чи іншим нормативно-правовим актом [4]. Проте положенням ч. 3 цієї ж статті закріплено, що використання іноземної валюти, а також платіжних документів в іноземній валюті при здійсненні розрахунків на території України за зобов'язаннями допускається у випадках, порядку та на умовах, встановлених законом [4], [2].

Такий порядок раніше визначався Декретом КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», за яким його дія не поширювалася на правовідносини щодо нарахування та стягнення штрафних санкцій за внутрішніми угодами, укладеними між резидентами на території України [8], але цей Декрет втратив чинність. На сьогодні такий порядок визначається спеціальним Законом України «Про валюту і валютні операції», згідно з положеннями п. 1 ч. 1 ст. 2 якого вже закріплено свободу здійснення валютних операцій, що передбачає: право фізичних та юридичних осіб-резидентів укладати угоди з резидентами та

(або) нерезидентами та виконувати зобов'язання, пов'язані з цими угодами, у національній валюті чи в іноземній валюті, зокрема відкривати рахунки у фінансових установах інших країн [5]. Проте в положеннях п. 5 ст. 13 цього ж Закону стосовно особливостей встановлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів передбачено, що порушення резидентами строку розрахунків, встановленого згідно із цією статтею, тягне за собою нарахування пені за кожний день прострочення в розмірі 0,3 % суми неоплачених грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) у національній валюті (у разі здійснення розрахунків за зовнішньоекономічним договором (контрактом) у національній валюті) або в іноземній валюті, перерахованій у національну валюту за курсом НБУ, встановленим на день виникнення заборгованості. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми неоплачених грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) [5].

Також на підставі аналізу положень Наказу Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України «Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» варто підкреслити, що при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності учасники господарських відносин повинні чітко визначати розміри штрафних санкцій (у відсотках від вартості недопоставленого товару (робіт, послуг) або суми неоплачених коштів, тобто предмет штрафних санкцій повинен бути визначений у грошовій формі [2].

Через те, що положеннями розділу 1.11 вищезазначеного Наказу, який встановлює порядок застосування штрафних санкцій, відшкодування збитків та пред'явлення рекламаций з огляду на невиконання або неналежне виконання одним із контрагентів своїх зобов'язань, встановлено, що при цьому мають бути чітко визначені розміри штрафних санкцій (у відсотках від вартості недопоставленого товару (робіт, послуг) або суми неоплачених коштів, строки виплати штрафів – від якого терміну вони встановлюються та протягом якого часу діють, або їхній граничний розмір), строки, протягом яких рекламация можуть бути заявлені, права та обов'язки сторін договору (контракту) при цьому, способи врегулювання рекламаций [9].

Велика Палата Верховного Суду (далі – ВС) в Постанові від 12.12.2018 р. у справі № 757/6367/13-ц вирішила це питання, зазначивши, що умови кредитного договору передбачали сплату пені в установленому розмірі від суми простроченого платежу, а сторони ці умови договору не оспорювали, тому, враховуючи, що виконання договірних зобов'язань в іноземній валюті не суперечить чинному законодавству України, разом зі стягненням з фізичних осіб-поручителів заборгованості в іноземній валюті суд мав право стягнути й пеню в іноземній валюті [10].

Інтерес з цього кола питань представляє і позиція Великої Палати ВС в Постанові від 07.07.2020 р. у справі № 296/10217/15-ц стосовно сплати індексу інф-

ляції за прострочення виконання грошових зобов'язань, які визначені договором в національній або іноземній валюті. Наприклад, Велика Палата ВС відзначила, що оскільки індекс інфляції (індекс споживчих цін) – це показник, що характеризує динаміку загального рівня цін на товари та послуги, то положення ч. 2 ст. 625 ЦК України щодо сплати заборгованості з урахуванням установленого індексу інфляції поширюється лише на випадки прострочення виконання грошового зобов'язання, яке визначене договором у національній валюті – гривні, а не в іноземній або в еквіваленті до іноземної валюти, тому індексація у цьому разі застосуванню не підлягає. При цьому ВС окремо наголосив на тому, що у разі порушення грошового зобов'язання, предметом якого є грошові кошти, виражені в гривнях з визначенням еквівалента в іноземній валюті, втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлюються еквівалентом іноземної валюти [11].

Ще одним проблемним аспектом на практиці при застосуванні штрафних санкцій є строки нарахування штрафних санкцій та строки позовної давності до вимог про їхнє стягнення. Зокрема, відповідно до положень ч. 6 ст. 232 ГК України нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання, якщо інше не встановлено законом або договором, припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано [3]. Відповідно до положень п. 1 ч. 2 ст. 258 ЦК України до вимог про стягнення неустойки (штрафу, пені) застосовується позовна давність в один рік [4].

Досліджуючи судову практику із зазначеного питання, можна відзначити, що часто суди приймають необґрунтовані рішення щодо нарахування пені за порушення строків виконання господарського зобов'язання, плутаючи їх зі строками позовної давності для застосування штрафних санкцій [2]. З цього приводу ВС в Постанові від 20.08.2020 р. у справі № 902/959/19 звернув увагу на те, що часто суди приймають неправильні рішення щодо нарахування пені за порушення строків виконання господарського зобов'язання. Зокрема ВС підтвердив, що законодавець надав право сторонам у господарському договорі самостійно визначати розмір штрафних санкцій та граничні строки їхнього нарахування у разі порушення стороною прийнятого на себе зобов'язання відповідно до ч. 6 ст. 232 ГК України. Водночас вказана стаття не стосується застосування строку позовної давності щодо пені, і це питання регулюється ст. 254, 258, 259 ЦК України. До того ж, якщо період нарахування пені в порядку, передбаченому ст. 232 ГК України, може бути змінений за згодою сторін, то початок перебігу такого строку – ні. Перебіг такого строку починається з дня, наступного за останнім днем, у який зобов'язання мало бути виконане. Суд окремо наголосив на тому, що положення ст. 232 ГК України визначають строк та порядок нарахування пені, а не строк та порядок закінчення позовної давності щодо пені, який визна-

чається ст. 254, 258, 259 ЦК України [12]. Тобто період нарахування пені може бути змінено, проте початок перебігу такого строку зміні не підлягає [2].

Проте, спеціальні строки позовної давності застосовуються не до усіх випадків стягнення штрафних санкцій. Наприклад, ВС в Постанові від 20.09.2018 р. у справі № 909/62/18 звернув увагу господарських судів на те, що неустойка за прострочення виконання зобов'язань щодо повернення орендованого майна, стягнення якої передбачено ч. 2 ст. 785 ЦК України, є самостійним заходом майнової відповідальності у сфері орендних правовідносин, що визначається законодавцем як подвійна плата за користування річчю за час прострочення, і тому щодо неї застосовується загальна, а не спеціальна позовна давність [13].

ВС у вищезазначеній Постанові від 20.08.2020 р. у справі № 902/959/19 також наголосив на тому, що неустойка нараховується в разі порушення боржником зобов'язання (п. 3 ч. 1 ст. 610, ст. 611 ЦК України) з першого дня прострочення та доти, доки зобов'язання не буде виконане. Тобто пеня може нараховуватися на суму невиконаного або неналежно виконаного грошового зобов'язання протягом усього періоду прострочення, якщо інше не вказано у законі чи договорі. Якщо господарська санкція нараховується за кожен день прострочення на відповідну суму, то позовна давність до вимог про її застосування обчислюється окремо за кожний день прострочення. Право на подання позову про стягнення такої санкції виникає щодня на відповідну суму, а позовна давність обчислюється з того дня, коли кредитор дізнався або повинен був дізнатися про порушення права. Отже, приписами ч. 6 ст. 232 ГК України передбачено період часу, за який нараховується пеня і який не повинен перевищувати шести місяців від дня, коли відповідне зобов'язання мало бути виконане. Водночас, хоча законом або укладеним сторонами договором може бути передбачено більшу або меншу тривалість цього періоду, однак його перебіг починається зі дня, наступного за останнім днем, у який зобов'язання мало бути виконане, і початок перебігу такого строку не може бути змінений за згодою сторін [12].

Висновки. Отже, предметом штрафних санкцій в договорах з іноземним елементом є виключно грошова сума, яка може бути визначена і сплачена в іноземній валюті або під час сплати перерахована у національну валюту (гривню) за курсом НБУ, встановленим на день виникнення заборгованості. Стосовно сплати індексу інфляції за прострочення виконання грошових зобов'язань, які визначені договором в національній або іноземній валюті, можна зауважити, що сплата заборгованості з урахуванням установленого індексу інфляції поширюється лише на випадки прострочення виконання грошового зобов'язання, яке визначене договором у національній валюті – гривні, а не в іноземній валюті.

Отже, встановлення законом або договором періоду нарахування пені, який є більшим або меншим, ніж шість місяців, не впливає на позовну давність для

вимог щодо її застосування, яка складає один рік та обчислюється з того дня, коли кредитор довідався або міг довідатися про порушення свого права, і початок перебігу такого строку не може бути змінений за згодою сторін.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язань за договором поставки: Роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 30 березня 1995 р. № 02-5/218. *Офіційний веб-портал парламенту України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_218800-95#Text (дата звернення: 19.08.2021).
2. Мамедова С. М. Застосування штрафних санкцій в господарських відносинах: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2020. 262 с.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
5. Про валюту і валютні операції: Закон України від 26 січня 2018 р. № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 30. Ст. 239.
6. Про державний матеріальний резерв: Закон України від 24 січня 1997 р. № 51/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 13. Ст. 112.
7. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / В. І. Андрейцев та ін.; заг. ред. В. К. Мамутова; Академія правових наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 687 с.
8. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-93. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 17. Ст. 184.
9. Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06 вересня 2001 р. № 201. *Офіційний вісник України*. 2001. № 39. Ст. 1784.
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 грудня 2018 р., судова справа № 757/6367/13-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79958173> (дата звернення: 21.08.2021).
11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 07 липня 2020 р., судова справа № 296/10217/15-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458917> (дата звернення: 22.08.2021).
12. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 20 серпня 2020 р., судова справа № 902/959/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91067761> (дата звернення: 23.08.2021).
13. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 20 вересня 2018 р., судова справа № 909/62/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76609954> (дата звернення: 19.08.2021).

References

1. On some issues of the practice of resolving disputes related to compensation for losses caused by non-fulfillment or improper fulfillment of obligations under the supply agreement: Clarification of the Supreme Arbitration Court of Ukraine dated March 30, 1995 No. 02-5 / 218. *Official web portal of the Parliament of Ukraine. Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_218800-95#Text (date of treatment: 08/19/2021).
2. Mamedova S. M Application of penalties in economic relations: dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 «Law» in the field of knowledge 08 «Law». Donetsk National University named after Vasily Stus. Vinnytsia, 2020. 262 p.
3. The Commercial Code of Ukraine: Law of Ukraine dated January 16, 2003 No. 436-IV. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2003. No. 18, No. 19–20, No. 21–22. Art. 144.
4. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine dated January 16, 2003 No. 435-IV. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2003. No. 40–44. Art. 356.
5. On currency and foreign exchange transactions: Law of Ukraine dated January 26, 2018 No. 2473-VIII. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2018. No. 30. Art. 239.
6. On the state material reserve: Law of Ukraine dated January 24, 1997 No. 51/97-BP. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1997. No. 13. Art. 112.
7. Scientific and practical commentary on the Economic Code of Ukraine / V. I. Andreytsev and others; total ed. V. K. Mamutova; Academy of Legal Sciences of Ukraine. Kiev: Odyssey, 2004. 687 p.
8. On the system of currency regulation and currency control: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 19, 1993 No. 15–93. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1993. No. 17. Art. 184.
9. On the approval of the Regulation on the form of foreign economic agreements (contracts): Order of the Ministry of Economy and European Integration of Ukraine dated September: 6, 2001 No. 201. *Official Gazette of Ukraine*. 2001. No. 39. Art. 1784. (as amended).
10. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of December 12, 2018, case No 757/6367/13-s. *Unified state register of court decisions*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79958173> (date of treatment: 08/21/2021).
11. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of July 7, 2020, case No. 296/10217/15-s. *Unified state register of court decisions*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90458917> (date of treatment 08/22/2021).
12. Resolution of the Economic Court of Cassation within the Supreme Court of August 20, 2020, case No. 902/959/19. *Unified state register of court decisions*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91067761> (date of treatment: 08/23/2021).
13. Resolution of the Economic Court of Cassation within the Supreme Court of September 20, 2018, case No. 909/62/18. *Unified state register of court decisions*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76609954> (date of treatment: 08/19/2021).

Svitlana Mamedova. Individual issues on the procedure for applying penalties in economic relations

The article investigates certain issues about the procedure for the application of penalties in economic relations, in particular, the proposal for specifying the issues

regarding the amount of collection of penalties for violation of economic obligations is substantiated, the monetary unit in which penalties for violation of economic obligations can be paid is clarified and the issue of timing is investigated application of penalties.

Examples of the sizes of penalties enshrined in the legislation are given and it is noted that, as a general rule, if the amount of penalties is not determined by law, then the sanctions for violation of the terms of the contract are applied in the amount stipulated by the economic contract.

It is specified that the subject of penalties in contracts with a foreign element is exclusively the amount of money, which can be determined and paid in foreign currency or, upon payment, transferred to the national currency (hryvnia) at the NBU rate established on the day the debt occurred. On the payment of the inflation index for the delay in the fulfillment of monetary obligations determined by the agreement in national or foreign currency, it can be noted that the payment of debt, taking into account the established inflation index, applies only to cases of delay in the fulfillment of a monetary obligation, which is determined by the agreement in the national currency hryvnia, and not in foreign currency.

The issue of the timing of the accrual of penalties and the limitation period for claims for their recovery is investigated, which is one of the problematic aspects in practice when applying penalties.

It was concluded that the establishment by law or agreement of the period for calculating interest, which is more or less than six months, does not affect the limitation period for claims for its application, which is one year and is calculated from the day when the creditor learned or could learn about the violation of his rights, and the beginning of the course of such a period cannot be changed by agreement of the parties.

Keywords: penalties, penalty, fine, penalty, amount of penalties, monetary unit, terms of accrual of penalties, violation of economic obligations, economic and legal liability, non-performance (improper) performance of economic obligation, delay in performance of obligation.